

Олена ХАРИТОНЕНКО
Людмила САВЕНКОВА
Світлана ШЕВЧУК

ОГЛЯДИ ЗАКОРДОННИХ МЕДІА ТА ІНФОРМАЦІЙНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ В 2022–2023 рр.: ПОГЛЯД РЕДАКТОРА

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.
Випуск 1 (49)
УДК 007: 304: 070 (477)

DOI:10.24144/2663-6840/2023. 1(49).200–207.

Харитоненко О., Савенкова Л., Шевчук С. Огляди закордонних медіа та інформаційна політика України під час війни в 2022–2023 рр.: погляд редактора; кількість бібліографічних джерел – 10; мова українська.

Анотація. Стаття присвячена оглядам іноземних медіа, які вийшли у світ у період 2022 – початку 2023 року в «АрміяINFORM», VoxCheck, «Детектор медіа», LB.ua, «Бабель», «Медіакритика», «Читомо», «Український тиждень». Огляди розглядаються як тип публікацій, які здатні продемонструвати ефективність інформаційної політики, спрямованої на висвітлення подій в Україні для світової спільноти. У контексті повномасштабного вторгнення РФ 24 лютого 2022 року ці завдання в пріоритеті: від того, наскільки повно донесені новини про війну та воєнні злочини до людей за кордоном, багато в чому залежить ситуація на фронті і майбутнє нашої держави. Не менш важливо відстежувати, як сприймаються повідомлення. Російські пропагандистські наративи, фейки, дезінформація, на жаль, проникають в інформаційний простір не тільки України, а й більшості країн світу. Вкрай важливо вчасно їх виявляти і нейтралізувати. Причому діяти в цій ситуації потрібно системно і послідовно через постійний моніторинг трансформації позиції іноземних медіа. Мета і завдання дослідження – зібрати, описати і систематизувати медіаогляди, показати їхні особливості у воєнний час і наголосити на їхній значущості.

У результаті дослідження зроблені такі висновки: кількість оглядів під час війни зростає; функції поповнилися необхідністю відстежувати прогалини в процесах формування іміджу України за кордоном; на рівні тематики, крім новинного контенту, важливу роль відіграють спростування фейків, пропагандистських наративів й історій звичайних людей, які проходять випробування війною; на рівні роботи з джерелами перевага надається західноєвропейським медіа, хоча згадуються і російські, і медіа більшості країн світу; посилання на джерела здебільшого точні й прямі, хоча трапляються і узагальнені чи опосередковані; найпоширенішими є загальний і тематичний огляди; серед методик збирання інформації переважають традиційні формування вибірки, однак дедалі більше використовуються технології опрацювання BigData. Зокрема, редакції медіа вдаються до використання автоматизованих сервісів LetsData, BuzzSumo, Attack Index.

Ключові слова: огляд медіа, медіамоніторинг, медіакритика, медіааналітика, державна інформаційна політика.

Постановка проблеми. Формування позитивного іміджу України за кордоном і донесення до всіх країн світу правдивої інформації про все, що відбувається в нашій державі, – один із найважливіших напрямків стратегічних комунікацій. Міністерство культури та інформаційної політики України відповідає за її інформаційний суверенітет та інформаційну безпеку, популяризацію у світі, організацію державного інформлення. Центр стратегічних комунікацій, створений при міністерстві, крім протидії дезінформації, націлений на об'єднання зусиль зі світом, зокрема, інформування щодо агресії рф, співпрацю з іншими країнами в галузі інформаційної безпеки і розробку протидії дезінформації разом із партнерами.

З 2021 року основні безпекові питання в межах інформаційної політики України були викладені в таких документах, як Стратегія інформаційної безпеки (затверджена Указом Президента України від 28.12.21 року № 685/2021) і Стратегія комунікації з питань євроатлантичної інтеграції України на період до 2025 року (затверджена Указом Президента України від 11.08.21).

У Стратегії інформаційної безпеки описані основні наративи, які мають бути ключовими для

пояснення назовні політичної і воєнної ситуації в Україні. Так, у статтях 5, 6 рекомендується наполягати на необхідності відновлення територіальної цілісності України; правильному тлумаченні статусу тимчасово окупованих територій; запереченні будь-яких натяків на так звану «громадянську війну» і безапеляційність у визнанні факту агресії рф. Також зазначено, що важливо спростувати дезінформацію та низку ідеологічних радянських кліше, які стосувалися тлумачення української історії. Все це допоможе сформувати позитивний імідж України як держави, яка сповідує принципи демократії та європейські цінності, а також забезпечити її підтримку на міжнародній арені.

У Стратегії комунікації з питань євроатлантичної інтеграції України визначено місце медіа в досягненні взаєморозуміння із міжнародною спільнотою. Пріоритетом визнано «підвищення рівня обізнаності громадян держав – членів і держав – партнерів Організації Північноатлантичного договору щодо стратегічного курсу євроатлантичної інтеграції України». І в цьому контексті завдання медіа – забезпечувати «висвітлення актуальної інформації про реалізацію стратегічного курсу євроатлантичної інтеграції» [Стратегія комунікації].

У науковому дискурсі також чітко артикуються вимоги до медіа в питаннях формування іміджу держави і її інформаційної безпеки. Так, у статті «Інформаційна безпека України в умовах російської військової агресії» І. Залевська, Г. Удренас пишуть: «особлива роль у іміджеві політиці належить органам влади, які відповідають за зв'язки з громадськістю, засобам масової інформації та іншим структурам громадянського суспільства» [Залевська 2022, с. 24].

Усі ці завдання набули неабиякої значущості після повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року. Українська влада і представники громадянського суспільства роблять усе, щоб висвітлити реальні трагічні обставини нападу агресора і українського спротиву. Упродовж повномасштабного вторгнення Україна незмінно перебуває в топі світових новин. Іноземні політики і воєнкори постійно тут. Страшні реалії війни очевидні для більшості людей у світі. Закордонні медіа присвятили нашій країні сотні тисяч публікацій і новинних повідомлень. Серед них домінують позитивні чи нейтральні, однак російська пропаганда не зупиняється, і в інформаційне поле потрапляють фейки, дезінформація, елементи пропаганди. Масовані інформаційні атаки і операції росіян заповнюють інформаційний простір більшості країн світу негативним контентом, однак нам вдається протистояти, доносячи правду до іноземних партнерів.

У цьому контексті набуває неабиякого значення зворотний зв'язок: те, як реагує міжнародна спільнота на новини з України, ми можемо усвідомити з медіа окремих країн. Найдоступніше джерело інформації в цьому сенсі – огляди закордонних видань, які підготовлені українськими журналістами. Саме в них послідовно і систематизовано можуть бути відображені найважливіші тенденції формування і еволюції думки міжнародної спільноти щодо подій в Україні.

Це дослідження присвячене оглядам закордонних медіа, які підготували і оприлюднили українські онлайн-видання протягом 2022 – початку 2023 року. Як часто цей жанр використовується сьогодні, які його різновиди домінують, в чому полягають традиційні та інноваційні особливості його створення – всі ці питання вважаємо актуальними: огляд розглядаємо як дзеркало ефективності інформаційної політики України.

Аналіз досліджень. Для українського журналістикознавства огляд загалом і огляд медіа зокрема доволі периферійний жанр, хоча протягом останнього часу він таки поступово набуває актуальності й дедалі більше присутній у нашому інформаційному полі. Якщо станом на 2004 рік В. Здоровага писав: «Жодна із доступних нам загальнополітичних газет не має постійної оглядової рубрики» [Здоровага, 2004, с. 201], то вже сьогодні З. Дмитровський зазначає, що кількість інформаційно-аналітичних оглядів зростає. Ів Аньєс розповідає про практику, коли огляди настільки поширені, що їх можна передплатити: «приміром, отримувати на домашній комп'ютер вибірково огляд преси за спеціалізо-

ваними галузями, які нас цікавлять» [Аньєс 2013, с. 101]. Гарний приклад для наслідування, однак у нас поки що не застосований.

В українському журналістикознавстві не надто багато розвідок на цю тему, однак і зовсім замовчуваною її не назвеш: про огляд писали О. Гарачковська, З. Дмитровський, О. Дудко, І. Залевська, В. Здоровага, А. Яковець.

Сам термін «огляд медіа» еволюціонував від «огляду преси» до «огляду ЗМІ» – з огляду на розвиток теле-, радіо- і онлайн-журналістики, а нещодавно, відповідно до Закону України «Про медіа» набув свого остаточного на цей момент формування.

Функції огляду описуються по-різному. З. Дмитровський акцентує увагу на популяризації видання і його контенту, а також згадує завдання інформування та орієнтування читача в масиві публікацій та особливостях різних медіа. В. Здоровага та А. Яковець враховують здебільшого аналітичну складову оглядів і пишуть про з'ясування «причиново-наслідкових зв'язків між подіями та явищами» [Яковець 2009, с. 98], а також тенденцій розвитку.

Різновиди оглядів медіа описані максимально повно: 1) за місцем оприлюднення: газетні, журнальні, інтернет-огляди, радіо- і телеогляди; 2) за просторовими обмеженнями: огляд закордонних / українських / місцевих медіа; 3) за наявністю чи відсутністю оцінок і пояснень: інформаційний і аналітичний; 4) за рівнем опрацювання цитат: власне огляди і дайджести (про останні згадує З. Дмитровський); 5) за охопленням кількості медіа чи кількості публікацій (наприклад, на основі аналізу одного видання чи кількох); 6) за періодичністю: тижневі, місячні, річні. У цьому контексті також має значення регулярність виходу оглядів у світ. Так, наприклад, Ів Аньєс зазначає: «Огляд «це регулярна стаття, що виходить раз на тиждень або раз на місяць і підписується автором» [Аньєс 2013, с. 381]. Хоча, природно, більшість оглядів у сучасних медіа не прив'язані до регулярних рубрик, а виходять у світ час від часу; 7) за змістом: загальні та тематичні (спеціалізовані).

Є деякі розбіжності в тлумаченні загальних і тематичних оглядів. Тут, на наш погляд, враховується фактор читацького призначення і предмет висвітлення. Є випадки, коли огляд розповідає про події й проблеми життя суспільства з урахуванням характеру висвітлення цих подій і проблем у певних медіа. У такому випадку в загальному (за І. Аньєсом, «огляді-блокноті») «розглядаються різноманітні події окремого відрізка часу», а в тематичному – факти, обмежені «сферою конкретної проблематики – політики, економіки, науки, культури й мистецтва, спорту» [Яковець 2009, с. 98].

Інше тлумачення загального і тематичного маємо, коли у фокусі уваги – самі медіа. Такі матеріали можуть викликати цікавість і пересічних читачів, однак найбільше в такій медіакритиці зацікавлені самі журналісти і редактори. У такому контексті загальний огляд тлумачимо як ювілейний, діловий, презентаційний аналіз медіа в цілому, а під

тематичним розуміємо аналіз окремих аспектів внутрішньої чи зовнішньої структури цих видань (особливості контенту, жанрів, дизайну, стилістики).

Менше уваги в наукових джерелах приділено стилістиці оглядів. О. Гарачковська зазначає, що огляд медіа «відкриває невичерпні можливості для використання різноманітних композиційних засобів, літературних прийомів, ресурсів стилістики» [Гарачковська 2021, с. 152]. А. Яковець згадує про фактологічність (факти відбираються і групуються відповідно до певної мети), обмеження певними хронологічними рамками, еkleктичність (огляди включають оперативний матеріал, історичний, архівний, уривки фільмів, «інші жанри – кореспонденцію, коментар, інтерв'ю тощо» [Яковець 2009, с. 98–99].

Ів Аньєс згадує про особливості написання оглядів у Франції. Вони не типові для українських медіа, однак варті уваги: «долучаються як факти, що повідомляються у ЗМІ, так і власні “новини” автора, його зустрічі і спостереження повсякденного життя <...> Манера письма різних авторів суттєво відрізняється, деякі пишуть у холодному тоні аналітика, дехто – із запеклою полемікою, а ще хтось – у більш особистій манері. Але огляд завжди має бути приемним: бо читач шукає не тільки ідеї, а й задоволення <...> Огляд містить певний “верхній заголовок”, який не змінюється від номера до номера (“огляд Жака Жульєра”, “Щоденник Катрін Пегар”») [Аньєс 2013, с. 382].

Мета цієї статті – продемонструвати значущість оглядів закордонних медіа для з'ясування характеру висвітлення в них подій в Україні й можливостей коригування відповідно до цього інформаційної політики держави. Для досягнення мети поставлені такі завдання: знайти і описати оглядові публікації в українських онлайн-медіа за 2022 – початок 2023 року; продемонструвати, яку палітру оглядів медіа пропонують українські журналісти і який вони розкривають потенціал для усвідомлення всіх особливостей сприйняття нашої держави за кордоном.

Для виконання поставлених завдань використані методи пошуку інформації за ключовими словами; аналізу контенту видань, рубрик і конкретних публікацій; узагальнення, систематизація, типологізування.

Виклад основного матеріалу. Почнемо з офіційних ресурсів. На сайті Міністерства культури та інформаційної політики в 2022–23 роках у рубриці «Аналітика» публікуються два цикли оглядів. Перший із них – це величезний цикл оглядів із тимчасово окупованих територій (ТОТ) від Центру стратегічних досліджень, які стосуються інформування про захоплені території, спротив українців в окупації, партизанський рух і роботу підпілля. Другий цикл – це суто медіаогляди прокремлівських телеграм-каналів за певну дату. Здебільшого, як і в першому випадку, вони тематичні й стосуються актуальних новин, наприклад: «Це теж не червона лінія, товариші?..». (23.06.2022), «Зернові угоди, обстріл Одеси...» (29.07.2022),

«Знищені HIMARS...» (22.07.2022), «Як розпропаганда реагує на HIMARS...» (12.07.2022), «Російська пропаганда у країнах Балканського регіону...» (25.04.2023). Огляди формуються з 54 відібраних прокремлівських Telegram-каналів і подаються без зазначення авторів і точних посилань на самі ці канали.

В онлайн-медіа Міністерства оборони України «АрміяINFORM» у 2022–2023 році за авторством оглядачки Тетяни Савченко-Галушко побачили світ огляди, в яких увага сконцентрована максимально на поточних новинах, які потрапили у фокус уваги закордонних колег. Заголовки публікацій здебільшого узагальнені, наприклад: «Події в Україні у центрі уваги зарубіжних ЗМІ» (30 липня 2022), «Війна в Україні очима західних партнерів» (27 квітня 2023). Інколи трапляються проблемні огляди, з аналізом типових маніпуляцій: «Огляд фейків та дезінформаційних кампаній, які поширювали ЗМІ рф» (17 квітня 2023).

Авторка оглядів відібрала і використовує кілька типів джерел: 1) моніторинги, «які здійснюють наші закордонні дипломатичні установи» (так подана характеристика першоджерел, посилань немає); 2) російські телеграм-канали «Русский борщ», «Утро февраля»; 3) іменні телеграм-канали російських опозиціонерів; 4) російська служба BBC News; українська служба «DW; Bloomberg; Foreign Policy». Використовується також кілька стилів посилань на зазначені джерела: 1) інформація про джерела максимально узагальнена і без конкретної прив'язки до текстів (наприклад, «ЗМІ Індії прокоментували» / «Моніторинг ЗМІ також свідчить» / «Протягом тижня в ЗМІ було оприлюднено» / «У центрі уваги новин минулого тижня опинилася Фінляндія» («Огляд міжнародних подій в контексті збройної агресії рф проти України» від 15.04.23); 2) часто замість згадування джерела подаються слова-маркери (наприклад, «медіаресурси повідомляють», «пишуть», «згадується», «зазначив»), які оформлюються як гіперпосилання (це навряд чи вдалий варіант оформлення, оскільки в самому тексті без переходу за посиланням не видно джерел, однак можна швидко знайти контекст у тексті-оригіналі); 3) трапляються посилання не на першоджерело, а на медіа, які вже цитували першоджерело (наприклад, «“Русский борщ” з посиланням на “РІА Новини” повідомляє», «“Русский борщ” з цього приводу цитує... ексголовира “Ехо Москви”», «The Insider та Bellingcat отримали архів скарг до військової прокуратури Росії – посилання на Медуза – LIVE»); 4) посилання на висловлювання на брифінгах і прес-конференції.

Наступна група видань, огляди яких аналізуємо, спеціалізуються на медіааналітиці або використовують спеціальні методи опрацювання інформації.

Протягом 2022–2023 років, під час повномасштабного вторгнення, огляди закордонних видань дедалі частіше стають частиною великих медіааналітичних проєктів. Так, VoxCheck створив «Базу російської дезінформації в Європі» в двох частинах, яка

містить перелік фейкових нарративів і субнарративів із посиланнями на джерела, в яких вони відтворювалися, і розвінчанням, викриттям, спростуванням. Важливою частиною цієї бази є «білі» і «чорні» списки медіа. «White List» є переліком видань, які не містять фейків, фальсифікацій, маніпуляцій, пропагандистських меседжів і надають достовірні відомості. «Black List», навпаки, демонструють медіа, що є постійним джерелом неправдивих інформаційних вкидів. Починалася робота над цими базами зі «Щоденника пропаганди» («Propaganda Diary») – результату огляду німецьких та італійських медіа. Згодом географія оглядів розширилася на Польщу, Словаччину, Чехію, Угорщину.

VoxCheck детально описують методику формування вибірки і її аналізу. Першочергово визначаються ключові медіа, протягом певного періоду в цих виданнях аналізуються матеріали, які стосуються України. Надійність чи сумнівність інформації перевіряється за такими критеріями: відповідність журналістським стандартам (повнота і неупередженість, об'єктивність, баланс думок, надійність джерел, відмежування фактів від коментарів), прозорість у питаннях власності та фінансування. За результатами перевірки матеріалів виносяться вердикти: «підробка» (вимисел і сумнівні джерела), «маніпуляція» (інформація частково правдива, але спотворюється контекстом), «теорія змови» (конспірологічний дискурс). Перевірка якості матеріалів здійснюється за офіційними джерелами, перелік яких додається.

Видання «Детектор медіа», яке завжди чимало уваги приділяло і приділяє різноманітним оглядам, як і VoxCheck, пропонує увазі своїх читачів огляди, які є частиною великих і ґрунтовних медіа-досліджень і створюються за допомогою застосування сучасних технологій штучного інтелекту. Так, у рубриці «Спецпроект дослідження ДМ» регулярно подаються результати системних досліджень російської дезінформації в українському та російському сегментах соцмереж. Наприклад: «Укронацисти для Чехії, біолабораторії для Північної Македонії та русофобія для Грузії...» (01.09.2022). Це результат місячного моніторингу новин із ознаками російської пропаганди в соціальних мережах одинадцяти європейських країн.

Є і ґрунтовні дослідження на основі оглядів власне медіа. Так, 23 квітня 2023 року вийшла публікація «Війна і битва нарративів: Як російська пропаганда діє в медійному просторі Глобального Півдня»). Протягом двох місяців «Детектор медіа» і LetsData моніторили новини кількох десятків країн «глобального Півдня» (країни з низьким чи середнім ВВП на душу населення в Азії, Африці, Латинській Америці та Карибському басейні) і виділяли найважливіші нарративи про російську агресію в Україні. Використовувалися цифрові методи обробки великих масивів даних. У результаті узагальнено дані 2,7 тисяч медіа і описано основні негативні меседжі про нашу країну з грудня 2022 до лютого 2023 року. До написання цих оглядів долучені великі авторські колективи (Л. Бідошко, О. Білоусен-

ко, К. Люк, В. Наместнік, О. Півторак, І. Рябоштан, А. Рощина, О. Сливенко, П. Худіш).

Класичні огляди медіа в «Детекторі медіа» подані в рубриках «Інфопростір. Column», «Пропаганда і впливи. Статті».

Діана Буцко пише аналітичні огляди і намагається зрозуміти, як загальні тенденції, так і ситуацію з висвітленням новин у окремих країнах. Актуальними були публікації про фейкові нарративи інсценізації Бучі, американського «соловійова» Такера Карлсона та ін. Для написання оглядів залучається широка палітра джерел, зокрема: Sky News, CNN, New York Times, The New Statesman, The New Yorker, Vox, The Washington Post, The Wall Street Journal, Fox News. При написанні матеріалу про Китай використані Phoenix TV, «CGTN на руском», «Синьхуа», центральне телебачення і національне радіо, газета «Женьміннь жибао», телекомпанії China Global Television Network (CGTN) і Radio China International (RCI), англомовні газети China Daily, Global Times.

На оглядах російського інфопростору в «Детектор медіа» спеціалізуються Петро Бурковський і Анастасія Поліщук. Наприклад, навесні 2023 року в рубриці «Пропаганда впливи. Статті» опубліковані огляди, в яких ідеться про применшення українських досягнень на фронті, особливості контактів рф і Китаю, Грузії. Для написання оглядів врахована велика кількість джерел: «Аргументы і Факты», «Газета.ру», «Пресс Краснодар», ИА «Красная Весна», «Известия», «Конт», «Народный политолог», «Новокаховская правда», «Онлайн47.ру», І канал, «Подмосковье Сегодня», «РосБизнесКонсалтинг», «Российская газета», «РИА Новости», «RT на руском», «Свободная трибуна», «Украина.ру», «Царьград ТВ», ТАСС, REGNUM, «Московский комсомолец», «Лента.ру», «Городской портал Москва», «Коммерсант.ру», НТВ.

Видання *LB.ua* протягом 2022 року публікувало низку оглядів, серед яких траплялися і медіаогляди. «Не кількістю, а якістю. Як змінилися згадки про війну в Україні в західних медіа» Ярослава Желзняка від 9 вересня 2022 року. Огляд невеликий і присвячений лише одному питанню – зменшенню кількості згадок про Україну в західних медіа. Проаналізовані, зокрема, Bloomberg, Financial Times, The Economist. Цікавою є методика, якою скористався автор. Йдеться про моніторинговий сервіс BuzzSumo (як український аналог себе позиціонує Serpstat). Це онлайн-платформи, які розроблені для контент-маркетингу і медіааналітики. Зокрема, вони дозволяють моніторити зміст онлайн-медіа за певними критеріями, шукати дані, досліджувати їх, відстежувати / моніторити зміни протягом певного часу, генерувати звіти. Пошук здійснюється за ключовими словами, трендами, питаннями, датами, кількістю переглядів, локаціями.

Восени 2022 року видання оприлюднило огляд російських медіа: «Огляд нарративів російської преси» від 12.10.2022 Івана Верстюка. Оглянуті газети «Коммерсант», «Комсомольська правда», інтернет-сайти «РБК», «Газета.ру», «Лента.ру». Подається

коротка характеристика основних наративів від початку повномасштабного вторгнення і опис новин останнього тижня.

Оглядавець приділяє увагу методиці збирання інформації. Так, зокрема, він пише, що «для аналізу інформполя Росії використано Attack Index», що спеціалізується на автоматизованому визначенні інформаційних загроз, зокрема інформаційних атак і операцій. Сервіс демонструє інтегральний показник інформаційної небезпеки на основі аналізу великих масивів даних з онлайн-медіа і соціальних мереж. При цьому можливе виконання таких операцій: пошук за актуальними темами і їхній моніторинг; фіксування динаміки інформаційних потоків і тональності повідомлень; визначення аномалій у процесах поширення публікацій, що свідчить про спрямоване втручання; прогноз.

Наступна група видань відзначається тим, що публікує огляди медіа доволі регулярно і має постійні оглядові рубрики.

Видання «Бабель». У рубриках «Огляд публікацій провідних іноземних видань» / «Провідні видання світу про війну» / «Огляд ІНОЗМІ» / «#ІНОЗМІ» з'являлися публікації, в яких відображено, як актуальні теми російсько-української війни висвітлюються в такій добірці видань: Al-Jazeera, Bloomberg, Carnegie Europe, CNN, Deutsche Welle, Foreign Affairs, Foreign Policy, Fox News, Insider, National Public Radio, NBC News, Politico, The Atlantic, The Economist, The Guardian, The Hill, The Intercept, The New York Times, The New Yorker, The Telegraph, The Wall Street Journal, The Washington Post, Vice News, War on the Rocks.

У 2022 публікувалися матеріали Саші Сverdлової, наприклад: «Брехня як центр військової доктрини росіян...»; «Злет і падіння шойгу...»; «Як інспектують українське зерно...»; «Книжка про путіна...»; «Як може впасти режим путіна...» Оглядачка на основі публікацій кількох видань розкриває переважно найактуальніші і найобговорюваніші новини.

Антон Семиженко, керівник англомовної редакції «Бабеля», у 2023 році в рубриці #ІНОЗМІ опублікував огляди «Затятий захист українцями Бахмуту...»; «Як за рік змінилося значення російсько-української війни...»; «Як саме росіяни будували укріплення...»; «Усі причини Заходу не давати Україні F-16...»; «Що спонукає і стримує Китай...»; «Підготовка України до контрастну...»; «Якщо український контраст не буде успішним...»; «Харків'яни, які повертаються на Салтівку...» (21.04.2023); «Важливість вступу України до НАТО...»; «Західні експерти пропонують легкі способи завершити війну...». У фокусі уваги оглядовця в кожній публікації найчастіше одна історія. За такої умови кожен матеріал постає як випадковий епізод рефлексій заходу щодо війни в Україні, а цілісна картина створюється поступово з низки щоденних пазлів-публікацій.

Привертає увагу і те, що в огляди потрапляють історії, які пов'язані не з новинним потоком, а ґрунтуються суто на історіях людей. Наприклад: 58-річний харків'янин повернувся в Салтівку від-

будувати своє житло; український фермер пристосував трактор до розмінування тощо. Такий сторітелінг нетиповий у межах оглядів сьогодні, однак, треба сказати, що має свої переваги, а саме: розуміємо, що іноземні медіа, крім зустрічей на вищому рівні, жажів війни, протистояння дезінформації, пропонують своїм читачам ще й гуманістичну візію українських реалій.

Видання «Медіакритика» пропонує постійну рубрику «Огляди. Аналітика», в якій регулярно з'являються оглядові публікації різних авторів на різні теми, наприклад: науково-популярна журналістика, кіно, культура, буктьюбінг, ютуб-канали. Привертають увагу оглядовців висвітлення війни в українських медіа, зокрема: формування образу російського солдата, важливість переходу на українську і читання українською, сленг війни, контент відомих блогів, інформаційна війна в мережах, феномени відомих медійних персон тощо.

Серед усіх оглядів три повідомляють про основні наративи закордонних медіа, зокрема російських. Це матеріал Я. Іваніщева «Дискримінація, українська агресія...», Я. Погончука «Лідер з недолугої дезінформації...», «Демократичні маски російських імперіалістів». Переважно використані такі джерела, як Lenta.ru, RT, TACC, rbc.ru, Vesti.ru, «Коммерсант», EspressoTV, #МаксімКац, «Дождь», «Медуза», «Медиазона».

Онлайн-медіа про книжність і самоосвіту «Читомо» публікує широкий спектр оглядів про події в Україні крізь призму мистецтва. Постійна оглядачка Олеся Бойко, долучалася до оглядів Юстина Лісова. Матеріали виходять у рубриках, назви яких варіюються. Може подаватися назва медіа, яке оглядається: «Deutsche welle» / «Literary Hub» («Ще більше голосів з України про літературу й культуру в іноземних ЗМІ» за 12.03.2022). Багато публікацій вийшли під рубрикою «Огляд ЗМІ про війну», нині використовується назва рубрики «ЗМІ» / «Моніторинг», а до заголовка додається: «що пишуть про нашу країну іноземні ЗМІ» (публікація від 10.03.2023 «Ключове слово для Європи й України – воля...»).

Розглядаються актуальні теми, пов'язані берпосередньо з культурою («Голос з України...», «Молоде покоління українців працює з вільним віршем...», «Багато в чому саме російська література сплела маскувальні сітки для танків рф...», «Українську поезію «змітають із прилавків...», «Пушкін може мало чого...») або з питаннями політики і війни, осмислюваних митцями або в контексті мистецького контенту конкретних часописів («Метою світу має стати перемога України...», «Пасивна риторика...», «Як українці звикають до пронизливого звуку нової реальності...», «Кримські татари говорять між собою мріями про вільну Україну...», «Захід має завершити проект із деколонізації росії...», «Українська мова готова до того, що ми зараз переживаємо...», «Війна, яка знаменує вихід України з колоніального стану...», «Ключове слово для Європи й України – воля...»). Оглядачка використовує надзвичайно широку палітру видань,

на матеріалі яких здійснюються огляди: All About Book Publishing, AGNI, The American Spectator, Aru.fi, Asymptote, Börsenblatt, CNN, Creative Boom, Financial Times, Literary Hub, Los Angeles Review of Book, Medium, Publishing Perspectives, Publishers Weekly, Texte zur Kunst, The Age, The Atlantic, The Bookseller, The Economist, The Guardian, The Millions, The New York Review, The New York Times, The New Yorker, The Paris Review, The Washington Post, TLS – The Times Literary Supplement, Видавнича платформа e-flux, ZNAK, Eurozine, World Literature Today, Project Syndicate. Причому географія охоплення доволі широка.

Інші видання. «Український тиждень» протягом 2022 – початку 2023 року публікував огляди зі спростуванням фейків (наприклад, «Спротив пропаганді: огляд брехні росіян за минулий тиждень» від 3 жовтня 2022) – такі є зараз чи не в кожному онлайн-медіа, а також продовжив цикл публікацій оглядовця Федора Кудріна, присвячені висвітленню подій у світі за матеріалами медіа Близького Сходу: «Огляд арабської преси. Як Росія, Туреччина, Ізраїль та Іран ділять Сирію у нових умовах» (3 червня 2022). Раніше публікувалися «"Ізраїльський слід" у переговорах про ядерну програму Ірану. Огляд арабських медіа» (29 грудня 2021), «Огляд арабських ЗМІ. Як міграційну кризу в Східній Європі сприймають на Близькому Сході» (16 листопада 2021). Джерела в текстах вказані дуже точно: телеканал «Sky news Arabia», газети «аш-Шарк аль-Авсат», еміратський канал «аль-Арабія», катарський медіахолдинг «аль-Джазіра», сирійське опозиційне видання «Енаб баладі», ліванський канал «аль-Джадід», йорданська газета «ад-Дустур», арабське агентство «аль-Хадас».

Висновки. Огляд закордонних медіа все ще не найпоширеніший жанр українських видань, однак після повномасштабного вторгнення їх на регулярній основі публікують Центр стратегічних досліджень, «АрміяINFORM», VoxCheck, «Детектор медіа», LB.ua, «Бабель», «Медіакритика», «Читомо»,

«Український тиждень». За результатами аналізу цих видань можемо зробити висновки:

1) тематика оглядів також зазнала змін: традиційно більшість присвячена моніторингу новин у галузях політики, війни, культури, але значна частина публікацій і основні акценти пов'язані зі спростуванням дезінформації, фейків, пропаганди, поширюваних рф у всьому світі. Майже унікальний випадок демонструє «Бабель», коли оглядовець зосереджується на публікаціях, у центрі яких історії звичайних людей. Такий сторітелінг яскраво демонструє, що західні медіа зосереджені не тільки на тонкощах геополітики, а й на гуманістичних аспектах війни;

2) у контексті роботи з джерелами: переважно моніторяться західноєвропейські медіа і медіа США, значно рідше – російські видання і вихання Сходу і Півдня. Кількість використаних джерел коливається від одного до десятків. Посилання мають також варіанти: точні або узагальнені; прямі або опосередковані іншими джерелами; через згадку джерела чи через гіперпосилання (один із варіантів – джерело не називається, а гіперпосиланням виступають слова-маркери «згадується», «пишуть», «азначають»);

3) серед видів медіаоглядів трапляються загальний огляд одного видання (один випадок), загальні огляди новин, а також тематичні (спеціалізовані) огляди, які висвітлюють певну тему (наприклад, «типові пропагандистські наративи...»);

4) заслуговують на особливу увагу методики і методи збирання інформації. Спостерігаємо варіанти від традиційного моніторингу власноруч сформованої добірки видань до використання автоматизованих сервісів опрацювання масивів даних, серед яких названі LetsData, BuzzSumo, Attack Index;

5) функції оглядів медіа в період великої війни 2022–23 років дещо доповнені. Такі публікації дозволяють зрозуміти, яким є імідж України за кордоном, які досягнення і недоліки інформаційної політики, як можна далі її коригувати.

Література

1. Аньес Ів. Огляд. *Підручник із журналістики*. Київ: ВД «Києво-Могилянська академія», 2013. С. 101, 381–383.
2. Гарачковська О. Жанрові особливості аналітичної журналістики у контексті становлення сучасного інформаційного простору. *Український інформаційний простір*. 2021. 2(8). С. 146–154.
3. Дмитровський З.Є. Аналітична журналістика : тексти лекцій. Львів: Малий видавничий центр факультету журналістики ЛНУ ім. І. Франка, 2022. 192 с.
4. Дудко О.С. Огляд. *Вступ до журналістики*. Київ: ІА «Юн-прес», 2009. С. 28–30.
5. Залевська І.І., Удренас Г.І. Інформаційна безпека України в умовах російської військової агресії. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 1–2. С. 20–26.
6. Здоровега В.Й. Теорія і методика журналістської творчості : підручник. Львів: ПАІС, 2004. С. 200–202.
7. Про затвердження плану заходів з реалізації Стратегії інформаційної безпеки на період до 2025 року. Кабінет Міністрів України. Розпорядження від 30 березня 2023 р. 2023 р. № 272-р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KR230272?an=1&hide=true> (дата звернення: 31.05.2023)
8. Стратегія інформаційної безпеки. Затверджено Указом Президента України від 28 грудня 2021 року № 685/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#n7> (дата звернення: 31.05.2023)
9. Стратегія комунікації з питань євроатлантичної інтеграції України на період до 2025 року. Затверджено Указом Президента України від 11 серпня 2021 року № 348/2021. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/348/2021#Text> (дата звернення: 31.05.2023)

10. Яковець А.В. Огляд. *Телевізійна журналістика. Теорія і практика*. Київ: ВД Київ: ВД «Києво-Могилянська академія», 2009. С. 97–99.

References

1. Anies Iv. (2013) Ohliad. *Pidruchnyk iz zhurnalistyky* [Overview. *Textbook of Journali*]. Kyiv: VD «Kyievo-Mohylianska akademiia». S. 101, 381–383 [in Ukrainian].
2. Harachkovska O. (2021) Zhanrovi osoblyvosti analitychnoi zhurnalistyky u konteksti stanovlennia suchasnoho informatsiinoho prostoru [Genre features of analytical journalism in the context of the formation of the modern information space]. *Ukrainskyi informatsiinyi prostir*. 2(8). S. 146–154 [in Ukrainian].
3. Dmytrovskiy Z.Ye. (2022) Analitychna zhurnalistyka [Analytical journalism]: teksty leksii. Lviv: Malyy vydavnychy tsestr fakultetu zhurnalistyky LNU im. I. Franka. 192 s. [in Ukrainian].
4. Dudko O.S. (2009) Ohliad. Vstup do zhurnalistyky [Overview. Introduction to journalism]. Kyiv: IA «Yun-pres». S. 28–30 [in Ukrainian].
5. Zalievska I.I., Udrenas H.I. (2022) Informatsiina bezpeka Ukrainy v umovakh rosiiskoi viiskovoi ahresii [Information security of Ukraine in the context of Russian military aggression]. *Pivdenoukrainskyi pravnychi chasopys*. № 1–2. S. 20–26 [in Ukrainian].
6. Zdoroveha V.Y. (2004) Teoriia i metodyka zhurnalistyky [Theory and Methods of Journalistic Creati]: pidruchnyk. Lviv: PAIS. S. 200–202. [in Ukrainian].
7. Pro zatverdzhennia planu zakhodiv z realizatsii Stratehii informatsiinoi bezpeky na period do 2025 roku [On approval of the action plan for the implementation of the Information Security Strategy for the period up to 2025]. Kabinet Ministriv Ukrainy. Rozporiadzhennia vid 30 bereznia 2023 r. № 272-r. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KR230272?an=1&hide=true> (date of access: 31.05.2023) [in Ukrainian].
8. Stratehiia informatsiinoi bezpeky. Zatverdzheno Ukazom Prezydenta Ukrainy vid 28 hrudnia 2021 roku № 685/2021 [Information Security Strategy. Approved by the Decree of the President of Ukraine of 28 December 2021 No. 685/2021]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#n7> (date of access: 31.05.2023) [in Ukrainian].
9. Stratehiia komunikatsii z pytan yevroatlantychnoi intehtratsii Ukrainy na period do 2025 roku. Zatverdzheno Ukazom Prezydenta Ukrainy vid 11 serpnia 2021 roku № 348/2021 [Communication Strategy on Euro-Atlantic Integration of Ukraine for the period up to 2025. Approved by the Decree of the President of Ukraine of 11 August 2021 No. 348/2021]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/348/2021#Text> (date of access: 31.05.2023) [in Ukrainian].
10. Yakovets A.V. (2009) Ohliad. *Televiziina zhurnalistyka. Teoriia i praktyka* [Review. Television journalism. Theory and practice]. Kyiv: VD Kyiv: VD «Kyievo-Mohylianska akademiia». S. 97–99 [in Ukrainian].

FOREIGN MEDIA REVIEWS AND UKRAINE'S INFORMATION POLICY DURING THE WAR IN 2022–2023: AN EDITOR'S VIEW

Abstract. The article is devoted to reviews of foreign media published in the period from 2022 to early 2023 in the publications ArmyINFORM, VoxCheck, Detector Media, LB.ua, Babel, Mediacriticism, Chitomo, and Ukrainian Week. Reviews are seen as a type of text that can demonstrate the effectiveness of information policy aimed at covering events in Ukraine for the international community. In the context of the full-scale invasion of Russia on February 24, 2022, these tasks are a priority: the situation at the front and the future of our country largely depend on how fully the news about the war and war crimes are conveyed to people abroad. It is equally important to monitor how the messages are perceived. Unfortunately, Russian propaganda narratives, fakes, and disinformation are penetrating the information space not only in Ukraine but also in most countries of the world. It is extremely important to detect and neutralize them in time. Moreover, it is necessary to act in this situation systematically and consistently through constant monitoring of the transformations in the position of foreign media. The aim and objectives of the study are to collect, describe and systematise media reviews, show their peculiarities in wartime and emphasise their significance. The study has led to the following conclusions: the number of reviews has increased during the war; the functions have been supplemented by the need to monitor gaps in the processes of shaping Ukraine's image abroad; at the level of topics, in addition to news content, refuting fakes and propaganda narratives and stories of ordinary people who are tested by war play an important role; at the level of sources, preference is given to Western European media, although Russian and most other countries' media are also mentioned; references to sources are mostly accurate and direct, although there are also generalised or indirect references; general and thematic reviews are the most common; traditional sampling methods prevail among the methods of collecting information, but BigData technologies are increasingly used. In particular, media editors use automated services such as LetsData, BuzzSumo, and Attack Index.

Keywords: media review, media monitoring, media criticism, media analytics, state information policy.

© Харитоненко О., 2023 р.; © Савенкова Л., 2023 р.; © Шевчук С., 2023 р.

Харитоненко Олена – кандидат філологічних наук, доцент кафедри журналістики Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, Київ, Україна; o.i.kharytonenko@udu.edu.ua; <https://orcid.org/0000-0002-6544-6148>

Kharytonenko Olena – Candidate of Philology, Associate Professor of the Journalism Department, Mykhailo Drahomanov Ukrainian State University, Kyiv, Ukraine; o.i.kharytonenko@udu.edu.ua; <https://orcid.org/0000-0002-6544-6148>

Савенкова Людмила – кандидат педагогічних наук, директор Наукової бібліотеки Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, Київ, Україна; l.v.savenkova@upu.edu.ua; <https://orcid.org/0000-0001-8889-4026>

Savenkova Liudmyla – Candidate of Pedagogy, Head of the Scientific Library of Mykhailo Drahomanov Ukrainian State University, Kyiv, Ukraine; l.v.savenkova@upu.edu.ua; <https://orcid.org/0000-0001-8889-4026>

Шевчук Світлана – асистент кафедри журналістики Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, Київ, Україна; shevchuk_sv@udu.edu.ua; <https://orcid.org/0009-0001-2978-780X>

Shevchuk Svitlana – Assistant of the Journalism Department, Mykhailo Drahomanov Ukrainian State University, Kyiv, Ukraine; shevchuk_sv@udu.edu.ua; <https://orcid.org/0009-0001-2978-780X>